

LEKSIK

Marko Samardžija

0. Leksik hrvatskoga jezika, poput leksika svakoga jezika, karakterizira njegova otvorenost, zbog čega se i naziva otvorenim jezičnim sustavom ili, Martinetovim nazivom, otvorenim popisom (*liste ouverte*, Martinet: 1982, 9–10). Upravo ta otvorenost leksika omogućuje jeziku da, pulsirajući zajedno s društvom, sustopice, i ne samo kao pasivan promatrač, prati sve društvene promjene, podjednako one stalne i jedva zamjetne kao i one prevratne (Hartig: 1981, 69–74). Premda ova načelna postavka podjednako vrijedi za leksik organskih idioma kao i za leksik standardnog jezika, zbog razlika u naravi između organskoga idioma i standardnoga jezika veza između standardnojezičnoga leksika i društvenih promjena svojom se izravnošću i stalnošću podosta razlikuje od veze između leksika organskoga idioma i društvenih promjena. Budući da organski idiomi služe tematski ograničenim, neslužbenim (tj. privatnim) komunikacijskim potrebama pojedinih dijelova određene jezične zajednice koja kao cjelina za službenu komunikaciju ima standardni jezik, svaka leksička praznina što u organskome idiomu nastaje govornikovim iskorakom iz tematike neslužbene komunikacije popunjava se preuzimanjem gotovih rješenja iz standardnog jezika. Ta leksička rješenja, bez obzira na različitost njihova postanka, standardni jezik mora imati i ima zbog svoje već u definiciji (v. Brozović: 1972. 28) isticane polifunkcionalnosti koja je, bar što se leksika tiče, nerijetko izravan posljedak veza između

standardnoga jezika i društvenih promjena, kao što će se vidjeti iz ovoga pregleda promjena u leksiku hrvatskoga standardnog jezika između 1945. i 1995. godine.

1.0. Kao što se dogodilo s područjima većine slavenskih jezika (bugarskog, češkog, obaju lužičkih, slovačkog, slovenskog, srpskog te, na poseban način, makedonskog), i hrvatsko su jezično područje u svibnju god. 1945. zahvatile korjenite, upravo prevratne promjene društvenih struktura. Te su promjene izravno snažno utjecale na leksik hrvatskoga standardnog jezika. U početku taj se utjecaj očitovao: a) u potiranju postignuća jezičnog purizma između god. 1941. i proljeća 1945. b) u naglašenoj internacionalizaciji političkog leksika i c) u oživljavanju posuđivanja iz ruskoga jezika.

1.1. U travnju 1941. proglašena je Nezavisna Država Hrvatska čije su vlasti svoju jezičnu politiku oblikovale i provodile posebnim zakonima (zakonskim odredbama, ministarskim i provedbenim naredbama). Važan dio te jezične politike koji se ticao leksika bio je jezični purizam. Opsežnim purističkim nastojanjem uglavnom se htjelo broj posuđenica, ponajprije internacionalizama, u hrvatskome leksiku smanjiti tako da ih se zamijeni hrvatskim jednakovrijednicama (Samardžija: 1993, 46–70), o čemu je sustavnu stručnu brigu vodio poseban jezični ured čiji su savjeti bili službeni i obvezatni (Samardžija: 1993a). Te su jednakovrijednice nakon svibnja 1945. iz aktivnoga leksika hrvatskoga standardnog jezika istisnute (zapravo su bile zabranjene) s obrazloženjem da su posrijedi loše i nepotrebne novotvorenice, iako ih je uistinu tek neznan broj tvoren između god. 1941 i 1945, a većina preuzeta iz hrvatskih leksikografskih i purističkih djela nastalih u XIX. stoljeću, u preporodno i poslijepreporodno doba a dijelom i znatno prije. Potiranjem rezultata jezičnog purizma i jezične politike između godine 1941. i 1945, što se internacionalizma tiče, hrvatski je leksik vraćen u stanje s početka godine 1941. koje je bilo izravan posljedak snažne unifikacije hrvatskoga i srpskog jezika provedene neprekinuto od god. 1918. i stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (kasnije Kraljevine Jugoslavije). Upravo tim nepovoljnim stanjem između god. 1918. i 1941. potaknuta su puristička nastojanja nakon travnja 1941.

Stanje u početku god. 1941.	Stanje nakon travnja 1941.	Stanje nakon svibnja 1945.
<i>arhiv</i>	<i>pismohrana</i>	<i>arhiv</i>
<i>automobil</i>	<i>samovoz</i>	<i>automobil</i>
<i>centrala</i>	<i>središnjica</i>	<i>centrala</i>
<i>film</i>	<i>slikopis</i>	<i>film</i>
<i>funkcionar</i>	<i>dužnos(t)nik</i>	<i>funkcionar</i>
<i>inventar</i>	<i>imovnik</i>	<i>inventar</i>
<i>kancelarija</i>	<i>uredovnica</i>	<i>kancelarija</i>
<i>kinematograf</i>	<i>slikokaz</i>	<i>kinematograf</i>
<i>kredit</i>	<i>navjera</i>	<i>kredit</i>
<i>parfumerija</i>	<i>mirisnica</i>	<i>parfumerija</i>
<i>propaganda</i>	<i>promidžba</i>	<i>propaganda</i>
<i>radio</i>	<i>krugoval</i>	<i>radio</i>
<i>registar</i>	<i>upisnik</i>	<i>registar</i>
<i>revers</i>	<i>primka</i>	<i>revers</i>
<i>štab</i>	<i>stožer</i>	<i>štab</i>
<i>telefon</i>	<i>brzoglas</i>	<i>telefon</i>
<i>telegraf</i>	<i>brzovjav</i>	<i>telegraf</i>
<i>telegram</i>	<i>brzovjavka</i>	<i>telegram</i>
<i>tramvaj</i>	<i>munjovoz</i>	<i>tramvaj</i>

Budući da je u vojsci nove države službeni i zapovjedni jezik bio srpski, hrvatsko vojno (domobransko) nazivlje također je nakon svibnja 1945. ostalo izvan upotrebe, uz poneku rijetku iznimku, npr. naziv *časnik* samo u trgovačkoj mornarici. Većina ostalih hrvatskih nazivlja koja su ostala u službenoj porabi na području (Narodne, Socijalističke) Republike Hrvatske također je postupno doživjela veće ili manje promjene.

1.2. Druga važna značajka, očita sklonost internacionalizaciji leksika, potječe iz političkoga podstila administrativnog stila hrvatskoga standardnog jezika odakle su, snagom partijskopoličkog autoriteta i s njim povezane posvemašnje kontrole medija, takva leksička rješenja prilično brzo preuzimana u druge funkcionalne stilove. Najčešći takvi leksemi su:

agitacija, armija, avangarda, baza, biro, buržoazija, centar, elegancija, delegat, diktatura, direktiva, direktor, doktrina, eksploatacija, eksploatator, eksproprijacija, eksproprijator, internacionalizam, kadar, klasa, kolaboracija, komitet, konferencija, kongres, kontrarevolucija, kurs, partija, partizan, pionir, plan, progres, proleter, proleterijat, produktivnost, propaganda, reakcija, reakcionar, revolucija, revolucionar, sekretar, sekretarijat.

Težnju za internacionalizacijom političkoga leksika pojavili su pridjevi izvedeni iz nabrojanih imenica: *avangardan, arbijski, buržoaski, centralni, klasni, kolaboracionistički, kontrarevolucionaran, partijski, partizanski, pionirski, progresivan, proletrski, reakcionar, revolucionaran...*

Da se internacionalizaciji političkoga leksika težilo ravnostveno iz ideoloških razloga, pokazuje činjenica da se ista težnja jasno očituje u imenovanju nadnevaka i događaja važnih za povijest *proleterskog internacionalizma*, npr. *Februarska revolucija, Oktobarska revolucija, Osmi mart, Prvi maj*.

Većinu spomenutih leksema hrvatski je jezik posudio prije god. 1945, dijelom čak znatno prije, iako ne uvijek u značenju koje mu je pridruženo nakon svibnja 1945, pa oni govornicima hrvatskoga većim dijelom nisu bili novinom. Novo je bilo to što su leksemi nakon god. 1945. s novim značenjima ili s novim konotacijama postali *ideologemi*, zbog čega su u službenoj komunikaciji bili obvezatni za sve i *nisu se smjeli zamjenjivati hrvatskim jedinstakovrijednicama* bez obzira na stupanj njihove prihvaćenosti u hrvatskoj jezičnoj zajednici. Tako se npr. leksem *sekretar* nije smio zamijeniti (zamjenjivati) leksemom *tajnik*, leksem *partija* leksemom *stranka*, leksem *komitet* leksemom *odbor*, leksem *revolucija* leksemom *prevrat*, pa zbog toga ni *Oktobarska revolucija* nije mogla biti *Listopadski prevrat* ili bar *Listopadska revolucija*.

1.3. Hrvatski je jezik izravno iz ruskoga počeo intenzivno posuđivati u zadnjoj trećini XIX. stoljeća. Iako se broj rusizama obuhvaćenih Maretićevom bilancom (Maretić: 1892), do god. 1918. posigurno povećao, izravan hrvatsko-ruski jezični kontakt nakon te godine prekinut je iz izvanjezičnih razloga. Rusizmi koje je hrvatski jezik posudio između godine 1918. i 1941. uglavnom su posuđeni posredstvom srpskoga jezika (Prpić: 1938). Kad je taj kontakt god. 1945. ponovno uspostavljen, u bitno drugačijim sociopolitičkim prilikama posuđivani su pretežito oni ruski leksemi koji su, iako dijelom stranog podrijetla, karakteristični za život u sovjetskoj razdoblju (Bragina: 1973).

aktivist (rus. активист), *boljševik* (большевик), *fiskultura* (фискултура), *kadrovik* (кадровик), *kolektivizacija* (коллективизация), *kolektivizam* (коллективизм), *kolhoz* (колхоз), *kružok* (кружок), *kulak* (кулак), *lakirovka* (лакировка), *masovka* (массовка), *osmoljetka* (восьмилетка), *petoljetka* (пятилетка), *samokritika* (самокритика), *sovhoz* (совхоз), *stahanovac* (стахановец), *trudodan* (трудодень), *udarnik* (ударник), *uravnilovka* (уровниловка)

Za neke od tih rusizama može se pretpostaviti da su se bar sporadično pojavljivali u hrvatskoj prije god. 1941. u brojnim pretežito s ruskoga prevedenim promidžbenim komunističkim brošurama koje su u hrvatskim krajevima većinom potajno raspačavane između dvaju svjetskih ratova.

Proučavanje rusista (v. npr. Bragina: 1978) pokazuje da su takve rusizme (zapravo, *soujetizme*) posuđivali i drugi jezici (engleski, francuski, talijanski) u kojima su te posuđenice imale isključivo status egzotizama. U hrvatskoj takve su posuđenice većinom bile *ideologemi* i(li) *ideologizmi* jer su zbog toga i posuđivane. Za manji dio tih leksema može se reći da su (bili) egzotizmi, npr. *komsomolac* (комсомолец), *lenjinijana* (лениниана), *prpiska* (приписка), *spartakijada* (спартакиада), *subotn(j)ik* (суботник), a egzotizmima su vrlo brzo postali i leksemi *kolhoz* i *sovhoz* kad su jugoslavenski komunisti počeli insistirati na vlastitim koncepcijskim posebnostima, što se očitovalo i u nazivlju, npr. *društveno gospodarstvo*, *poljoprivredni kombinat*, *agrokombinat* i dr.

Iznimkama se mogu nazvati oni između nabrojanih rusizama koji su, bar neko vrijeme, imali u hrvatskome status neutralnih apelativa npr. poput leksema *osmoljetka* ('osmogodišnja osnovna škola').

1.4. Prvi od triju ovdje prikazanih procesa, proces potiranja postignuća hrvatske jezične politike i purizma između god. 1941. i 1945, dočeta je već tijekom god. 1945. U godinama potom budno se pazilo da se u službenoj porabi ne pojavi koja od nepoželjnih ili zabranjenih riječi što su, većinom netočno, nerijetko nazivane "ustaškima".

Ideološki motivirano posuđivanje iz ruskoga jezika naprasno je prekinuto u ljeto god. 1948, poslije rezolucije Informbiroa, kad je prestala vrijedjeti parola "Učiti od velikoga Sovjetskog Saveza". Otada pa do kraja osamdesetih godina hrvatski je iz ruskoga posuđivao uglavnom egzotizme, npr. *aparatičnik* (аппаратчик), *dača* (дача), *čistka* (чистка), *glasnost* (гласность), *perestrojka* (перестройка), *putjovka* (путёвка) *samizdat* (самиздат), *samogon* (самогон). (O egzotizmima u hrvatskome jeziku opširnije u Samardžija, 1990.)

Treći proces, težnja za internacionalizacijom leksika, neprekinuto će trajati do kraja osamdesetih godina, usprkos prikriveni ili otvoreni protivljenju hrvatskih jezikoslovaca i uopće hrvatskih jezičnih purista koji su, ovisno o trenutnome stupnju političkih sloboda, kritizirali takvu praksu jer je u neskladu s jakom hrvatskom purističkom tradicijom (v. npr. Jonke: 1953. i Babić: 1956).

2.0. Od godine 1945. u leksiku hrvatskoga standardnog jezika novina su brojne pokrate nastale u okviru partizanskoga pokreta, neposredno nakon rata ili u godinama potom, npr:

AFŽ (Antifašistički savez žena), *AP* (autonomna pokrajina), *AVNOJ* (Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije), *CK* (centralni komitet), *FISAH* (Fiskulturni savez Hrvatske), *GNO* (gradski narodni odbor), *KNOJ* (Komitet narodnog oslobođenja Jugoslavije), *KPD* (prvo: kulturnoprosvjetno društvo, potom: kaznenopopravni dom), *KUD* (kulturnoumjetničko društvo), *MNO* (mjesni narodni odbor), *NOB* (narodnooslobodilačka borba), *NOP*

(narodnooslobodilački pokret), *NOPO* (narodnooslobodilački partizanski odbor), *NOR* (narodnooslobodilački rat), *NOV* (narodnooslobodilačka vojska), *OZNA* (srpski: Odeljenje za zaštitu naroda), *SKOJ* (Savez komunističke omladine Jugoslavije), *SRVI* (Savez ratnih vojnih invalida), *SRZ* (seljačka radna zadruga), *SUBNOR* (Savez udruženja boraca NOR), *TANJUG* (Telegrafaska agencija Nova Jugoslavija), *UDB* (srpski: Uprava državne bezbednosti), *ZAVNOH* (Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske).

Zbog svoje velike učestalosti u svakodnevnoj govornoj i pisanoj službenoj i neslužbenoj komunikaciji većinu tih pokrata ubrzo je zahvatila ili apelativizacija ili onimizacija pa su postale imenice ili, češće, imena sklonjiva po postojećim sklonidbenim obrascima, npr. *Afeže – Afežea*, *Avnoj – Avnoja*, *kûd – kûda*, *Ozna – Ozne*, *Skaj – Skoja*, *Tanjug – Tanjuga*, *Udba – Udbe*, *Zavnoh – Zavnoha*.

2.1. Preobrazba pokrata u imenice ili imena izravno je utjecala na opći leksik jer su tako dobiveni leksemi mogli postati tvorenicama osnovama uglavnom pridjevskim i imeničkim tvorenicama, npr. *Avnoj – avnojski*; *kûd – kudov*, *kudovski*, *kudovac*; *nop – nopovac*, *Ozna – oznaš*, *Skaj – skajevac*, *skajevski*; *Subnor – subnorski*, *subnorovac*; *Tanjug – Tanjugov*, *tanjugovac*, *tanjugovski*, *tanjugovština*; *Udba – Udbin*, *udbaš*, *udbaški*; *Zavnoh – zavnohovac*, *zavnohovski*. Vrlo rijetko i to u razgovornome jeziku i s negativnom konotacijom od poimeničenih pokrata tvoreni su glagoli, npr. *oznašiti*, *subnorovati*.

2.2. Neposredno nakon drugoga svjetskog rata u hrvatskome jeziku čestima je postalo nekoliko pokrata tvorenih po sovjetskoruskim uzorima, npr. *agitprop* (srpski: Odelenje agitacije i propagande), *divkom* (divizijski komesar), *Informbiro* (Informacioni biro komunističkih i radničkih partija), *politkom* (politički komesar), *politodjel* (politički odjel), *politruk* (politički rukovodilac), *proletkult* (proleterska kultura). Iz nekih od tih pokrata izvedeni su pridjevi i imenice, npr. *agitprop – agitpropov*, potom *agitpropovac*, *agitpropovski*; *Informbiro – informbirovac*, *informbirovski*. (Od akronima *IB* izvedene su tvorenice *ibeovac*, *ibeovski*.)

Iako je poraba tih pokrata u aktivnome leksiku vremenski ograničena na četrdesete i početak pedesetih godina, ipak su se još u osamdesetim godinama, doduše pretežito u novinskome stilu, pojavljivale slične pokrate, npr. *gensek* (generalni sekretar), *glodur* (glavni i odgovorni urednik), *maspok* (masovni pokret), *Socsavez* (Socijalistički savez).

2.3. Slično se događalo s pokratama nastalima u kasnijim godinama. Ilustrativan je za to primjer Ustava iz god. 1974. i na njemu utemeljena Zakona o udruženom radu na osnovi kojih je u političkom i gospodarskom sustavu osnovan niz ustanova čiji su nepraktično dugi nazivi odmah skraćeni, npr. *OUR* (organizacija udruženog rada), *OOUR* (osnovna organizacija udruženog rada), *SOUR* (složena organizacija udruženog rada), *UOUR* (ugovorna organizacija udruženog rada) ili *SIZ* (samoupravna interesna zajednica), *OSIZ* (osnovna samoupravna interesna zajednica), *RSIZ* (republička samoupravna interesna zajednica), *USIZ* (udružena samoupravna interesna zajednica).

Od tih su pokrata potom izvođene pridjevske i imeničke tvorenice, npr. *OUR* – *ourski*, *SIZ* – *sizov*, *sizovac*, *sizovka*, *sizovski*. Kod nekih od tih izvedenica, svojstvenih razgovornomu stilu, očit je ironičan odmak govornika, npr. kod leksema *ourac* ili kod leksema *sizonja* i *sizdonja* u poredbi s leksemom *sizovac* ('namještenik SIZa'). Budući da su bile veoma česte u javnoj komunikaciji, narav je tih pokrata stručno promotrena s različitih motrišta: terminološkoga i praktičnoga (Samardžija: 1974), tvorbenoga i pravopisnoga (Tafra: 1976), s morfološkoga (Finka: 1980).

2.4. Dojam o učestalosti pokrata u hrvatskome jeziku nakon god. 1945. pojačava činjenica da su, pored spomenutih ustanova i organizacija političkog života i društvenog ustrojstva, nazivi brojnih važnih (prvo državnih, potom društvenih) poduzeća također pokrate npr. Ina (*industrija nafte*), Nama (*narodni magazin*), Roma (*robni magazin*), Tef (*tvornica elektroda i ferolegura*), Vinteks (*Vinkovačka tekstilna industrija*), Vuteks (*Vukovarska tekstilna industrija*).

3.0. U prvo vrijeme, od početka godine 1945, hrvatskomu je jeziku bila zajamčena ravnopravnost s ostalim trima jezicima nove federacije, što je izrijeком potvrđeno mnogim zakonskim odlu-

kama donesenima u početku nove vlasti (v. "Jezik": 1985, 48–55). Ubrzo su, međutim, u politici bila sve očitija unitaristička nastojanja koja su na jezičnome polju težila za tim da srpski jezik, pod imenom srpskohrvatskoga, postane središnjim jezikom svih tijela savezne (federacijske) uprave. Zbog toga su već na prijelazu iz četrdesetih u pedesete godine u leksiku hrvatskoga jezika sve prisutnije težnje za uklanjanjem, minoriziranjem ili prešućivanjem hrvatskih i srpskih leksičkih razlika. Te su težnje iznimno ojačale nakon novosadskoga sastanka hrvatskih i srpskih jezikoslovaca i književnika potkraj god. 1954. i na osnovi tada donesenih zaključaka. Unitarno nastojanje za oblikovanjem srpskohrvatskoga kao "središnjega jugoslavenskoga jezika" u leksiku se pokušalo postići trima glavnim postupcima.

3.1. Prvi je od tih postupaka *sinonimizacija hrvatskih i srpskih leksema*, tj. njihova obradba kao da su jedinice istoga leksičkog sustava. Taj je postupak primijenjen u leksikografskome opisu natuknica u *Rječniku hrvatskosrpskoga književnog jezika*, odn. u *Речнику српскохрватског књижевног језика* odakle prenosimo sljedeći primjer:

dušik, -ika m. kem. azot, plin, gas bez boje, ukusa i mirisa (N).

U toj je leksikografskoj jedinici hrvatski kemijski naziv *dušik* značenjski (a s obzirom na normativnu narav *Rječnika* i pragmalingvistički) izjednačen sa svojom srpskom jednakovrijednicom (*azot*) kao i leksem *plin* s leksemom *gas*, dok uza srpski leksem *ukus* ('osjećaj koji jelo izaziva u ustima') nije navedena njegova hrvatska jednakovrijednica *okus*. (Leksem *ukus* ima u hrvatskome posve drugo značenje!) Tako su postupkom sinonimizacije stvarani uvjeti za *leksičku egalizaciju*.

3.2. Leksička egalizacija kao sredstvo jezične politike omogućila je prodor srbizama u hrvatski leksik i njihovu afirmaciju u hrvatskoj jezičnoj praksi npr.

bespristrasan (hrvatski: nepristran), *moreplovac* (pomorac), *naravoučenije* (pouka), *odsustvo* (dopust), *podozriv* (sumnjičav), *podozrenje* (sumnja), *preturiti* (preživjeti), *prevazići* (prevladati), *pribrežni* (priobalni), *prismotra* (nadzor), *saobraćaj* (promet), *saobraćajnica* (prometnica), *saobraziti* (prilagoditi), *snishodljiv* (ud-

voran), (*ne*)*trepeljivost*, [(*ne*)*snošljivost*], *usaglasiti* (uskладити), *upražnjavati* (практицирати), *šina* (трачница).

Kako bi se omogućio prodor srpskim leksemima s fonemom [e] umjesto negdanjega [ě], izrazi (formativi) takvih leksema fonološki su prilagođivani hrvatskomu, npr.

srpski	jekavska prilagođenica	hrvatski
<i>bezbednost</i>	<i>bezbjednost</i>	<i>sigurnost</i>
<i>bežanija</i>	<i>bježanija</i>	<i>bježanje</i>
<i>bekstvo</i>	<i>bjekstvo</i>	<i>bijeg</i>
<i>celishodan</i>	<i>cjelishodan</i>	<i>svrhovit</i>
<i>dejsstvovati</i>	<i>djejsstvovati</i>	<i>djelovati</i>
<i>islednik</i>	<i>isljednik</i>	<i>istražitelj</i>
<i>izveštač</i>	<i>izvještač</i>	<i>izvjestitelj</i>
<i>lenjivac</i>	<i>ljenjivac</i>	<i>lijenčina</i>
<i>pomeriti se</i>	<i>pomjeriti se</i>	<i>pomaknuti se</i>
<i>snabdeti</i>	<i>snabdjeti</i>	<i>opskrbiti</i>
<i>snabdevač</i>	<i>snabdjevač</i>	<i>opskrbnik</i>
<i>sujeveran</i>	<i>sujevjeran</i>	<i>praznovjeran</i>
<i>ubediti</i>	<i>ubijediti</i>	<i>uvjeriti</i>
<i>ubedenje</i>	<i>ubjedenje</i>	<i>uvjerenje</i>

3.3. Treći postupak u težnji za oblikovanjem srpskohrvatskoga jezika mogli bismo nazvati *postupkom biranja zajedničkog leksema*. Taj se postupak sastojao u tome da se u javnoj (službenoj) porabi prednost davala leksemu zajedničkomu hrvatskomu i srpskomu jeziku.

Hrvatski leksemi	Zajednički ("srpskohrvatski") leksemi	Srpski leksemi
<i>tjedan</i> <i>sedmica</i>	<i>sedmica</i>	<i>nedelja</i> <i>sedmica</i>
<i>kazalište</i> <i>teatar</i> <i>glumište</i>	<i>teatar</i>	<i>pozorište</i> <i>teatar</i>

Činjenica je da je broj takvih zajedničkih leksema vrlo malen, upravo neznatan, odlučujuće je utjecala na skromnost rezultata postignutih spomenutim postupkom.

4.0. Političkim zaokretom iz god. 1948. omogućene su znatne promjene u duhovnome životu. To možda najviše vrijedi za hrvatsku književnost u kojoj je, nakon kratka razdoblja prevlasti socijalističkoga realizma, već od početka pedesetih jasno nastojanje za uspostavom naprasno prekinutih veza sa zapadnim književnostima, ponajprije s onima engleskoga jezika. Glavnu su ulogu u toj preorijentaciji imali tada pretežito mladi književnici koji se po "Krugovima", središnjem književnom časopisu svoga naraštaja, uobičajeno nazivaju *krugovašima* (Frangeš: 1987, 357–8). Uz književne vrlo su brzo uspostavljene i druge (umjetničke, znanstvene, gospodarske) veze sa Zapadom, gdje se upravo u godinama iza drugoga svjetskoga rata engleski učvrstio kao prvi jezik. Tako je prvi put uspostavljen izravan dodir hrvatskoga jezičnog područja s engleskim jezikom, posebno s njegovom američkom inačicom.

4.1. Tada uspostavljen izravan kontakt hrvatskoga s engleskim, koji je u nadolazećim godinama sustavno pojačavan, najjasniji trag ostavlja u hrvatskome leksiku: anglizmi (pretežito amerikanizmi) postat će i do danas ostati najbrojnijima među novijim posuđenicama u hrvatskome. Starijim, dijelom posredstvom njemačkoga, posuđenim anglizmima uglavnom iz sportskog nazivlja (*aut*, *bek*, *derbi*, *faul*, *half*, *klub*, *korner*, *meč*, *sport*, *sprint*, *start*, *tim*...) između ranih pedesetih i početka devedesetih pridruženi su mnogi novi. Novi anglizmi pritjecali su praktički iz svih područja ljudske djelatnosti: iz politike (*bojkot*, *izolacionizam*, *samit*...), iz popularne glazbe i popularne kulture (*bend*, *bitlz*, *džuboks*, *džez*,

evergrin, hit...), iz novinstva (*desk, fleš, intervju, njuzmagazin, tabloid...*), iz novčarstva (*biznis, keš, kliring...*), s televizije (*feeding, kamerman, šou...*). Posebno brojnu skupinu čine nazivi različitih proizvoda: *bikini, deterđent, džip, fliper, hamburger, kombajn, kompjutor, kseroks, lasteks, lift, monokini, najlon, radar, sintisajzer, sprej, stereo, šampon, telefaks, videorekorder...*

Budući da su posuđivani u vrijeme sve snažnijeg utjecaja sredstava javnog priopćavanja, ti su se anglicizmi, za razliku od starijih posuđenica, širili iznimno brzo u sve funkcionalne stilove hrvatskoga standardnog jezika, kao i u organske idiome.

4.2. Ta je brzina, čini se, hrvatske jezikoslovce zatekla nespremnima jer je u stručnoj literaturi iz pedesetih i s početka šezdesetih očit nedostatak sustavnijega rada o brojnim tih godina posuđenim anglicizmima. U to se vrijeme, istina, pojavilo nekoliko važnih kraćih članaka o nedoumicama u vezi s nekim anglicizmima (v. npr. Bujas: 1957), da bi od sredine šezdesetih R. Filipović počeo objavljivati svoju trodijelnu raspravu "Principi lingvističkog posuđivanja", poslije prerađenu u poglavlje knjige (v. Filipović: 1971, 112–142), o fonološkom, morfološkom i semantičkom aspektu jezičnog posuđivanja pisanu upravo na primjerima hrvatskih posuđenica iz engleskoga. Napokon, od početka sedamdesetih neprekinuto traje zanimanje kroatista za anglicizme u hrvatskome pa otada npr. nema godišta "Jezika" bez članka o nekome anglicizmu u njegovu statusu u hrvatskome leksiku, tako o *marketingu* i *leasingu* (Šimundić: 1974), o *grapefruitu* (Babić: 1976), o *hovercraftu* (Babić: 1978) i dr.

4.3. Premda od početka pedesetih u hrvatskome osjetno pretežu posuđenice iz engleskoga, kako je već spomenuto (v. 1.4.), nije posve prestalo ni posuđivanje iz drugih jezika (ruskoga, njemačkoga, francuskoga). Za razliku od rijetkih novoposuđenih rusizama, koji su većinom egzotizmi, posuđenice iz drugih jezika, iako malobrojne u poredbi s anglicizmima, ipak pripadaju različitim leksičkim slojevima jezikâ davalacâ. Germanizmi, na primjer, pripadaju području društvenih odnosa (*gastarbajter, halbštarke*), popularne glazbe (*šlager*), nazivima industrijskih proizvoda (*štaubzauger, vašmašina/vešmašina*), graditeljskom nazivlju (*robau*). Taj ionako nevelik broj germanizama u visokome stilu hrvatskoga standardnoga jezika stvarno je još manji dijelom zahvaljujući pra-

vodobnu djelovanju hrvatskih jezičnih purista (*štaubzauger* → *usi-savač*, *vašmašina* → *stroj za pranje rublja/perilica*), a dijelom i zbog toga što su ih potisnuli anglicizmi (*šlager* → *hit*, *halbštarke* → *huligan*).

4.4. U leksikološkoj i leksikografskoj literaturi već od kraja pedesetih godina pojavljuju se djela u kojima su (p)opisane posuđenice u hrvatskome. Uz veći broj članaka i rasprava te nekoliko općih rječnika "stranih riječi" (v. npr. Klaić: 1951) tu su studije iz teorije jezičnoga posuđivanja i prilagodbe posuđenica (Nyomárkay: 1984. i Filipović: 1986). Podrobno su opisane posuđenice iz većine jezika iz kojih je hrvatski dosada najviše posuđivao: germanizmi (Striedter-Temps: 1958. i Schneeweiss: 1960), turcizmi (Škaljić: 1966), hungarizmi (Hadrovics: 1985) i anglicizmi (Filipović: 1990). Objavljene su i dvije iscrpne studije o njemačkim (Rammelmeyer: 1975) i mađarskim prevedenicama u hrvatskome (Nyomárkay: 1989).

5.0. U promatranome razdoblju leksik hrvatskoga (standardnog) jezika povećan je za stanovit broj neologizama. U leksikologiji danas nema suglasja oko opsega toga naziva. Jednima leksikolozima neologizam je istoznačnica novotvorenici (novu izrazu tvorenu postojećim tvorbenim sredstvima), drugi neologizmima pribrajaju promjene u značenju leksema, napose značenjske posuđenice, a treći i prevedenice.

5.1. Prihvatimo li da su neologizmi samo "leksemi čije je vrijeme postanka poznato i koje je upravo u to vrijeme prihvatila većina govornika određene jezične zajednice, ali ih je smatrala novima" (Schippan: 1992, 244), unatoč svojoj nepotpunoj proučenosti toga dijela hrvatskoga leksika i manjkavosti dosadanih leksikografskih (p)opisa, za stanovit broj leksema moći ćemo s prilično pouzdanosti reći da su se u hrvatskome jeziku pojavili nakon god. 1945. Pritom ćemo zanemariti jesu li ti leksemi tvorbeno motivirani posuđenicom ili hrvatskim leksemom. Tako bismo već nabrojanim leksemima tvorenima od pokrata mogli pribrojiti bar sljedeće:

aferaš, agitpropovac, kritizrer, kritizerstvo, nadzvučan, najavljiivač, nesvrstanost, petokolonaš, pojašniti, pothodnik, prometovati, prvoborac, reizbor, samoupravljač, samoupravljati,

samovezačica, suživot, svemiroplav, svemiroplavac, vjetrouka, zamrzivač.

Proučavanje neologizama u drugih jezicima (u njemačkome, engleskome, francuskome, ruskome) pokazala su da se leksik tih jezika između god. 1945. i 1990. povećao za nekoliko tisuća novih leksema. (U taj su broj, istina, uključeni i mnogi stručni nazivi.) U hrvatskome ta bi bilanca mogla biti znatno skromnijom jer tadanje vlasti otpočetak nisu bile sklone novotvorenica u uvjerenju da tako učinkovito sprječavaju udaljavanje leksika hrvatskog od leksika srpskog jezika. To je onda za posljedicu imalo povećan broj posuđenica, navlastito za znanstvene, industrijske i modne novine.

5.2. Uzualizaciji nekih novotvorenica u hrvatskome standardnom jeziku nedvojbeno su pripomogli razgovorni jezik i žargoni u kojima je, zbog njihove usmene i neslužbene naravi, politička kontrola bila vrlo slaba. Tako je afirmaciji leksema *mlačnjak* sigurno pripomogao njegov žargonski "blizanac" *mlačnjak* kao i činjenica da je tvorbeni nastavak *-jak* vrlo plodan u žargonskoj tvorbi (*društvenjak, grupnjak, gumenjak, lažnjak*).

5.3. Neveliku i osebujnu skupinu neologizama čine *pomodnice*, tj. leksemi koji označuju neku u neko vrijeme modernu pojavu:

balerinke, bitlsica, dolčevita, japanke, kokotica, minica, špičoke, tarzanica, tenisice

Ako je ono što znače ostalo u trajnoj upotrebi, *pomodnice* postaju apelativima (npr. *traperice, vespa*), u protivnome postaju posebnom skupinom historizam.

Političkim *pomodnicama* mogli bismo nazvati lekseme koji su u nekome, kraćem ili dužem, razdoblju imali važnu ulogu u nekoj od brojnih političkih kampanja, da bi potom, netom je kampanja minula, gotovo posve iščezli iz aktivnog leksika. Takvi su leksemi na primjer *kolektivizacija, reeksporter, tehnomenadžer*.

5.4. U promatranome razdoblju, iz unutarjezičnih i(li) izvanjezičnih razloga, došlo je do promjena u opsegu značenja mnogih leksema.

aparata, baza, element, gusjenica, gusjeničar, golub, jastreb, limunada, linija, mjera, mehanizam, organ, petlja, prozvati, računalo, reakcija, skretanje, stav, zebra, zečica.

Do toga proširenja značenja u nabrojnih i drugih nespomenutih leksema došlo je dijelom semantičkim posuđivanjem (npr. kod leksemâ *aparata, baza, element, golub, jastreb...*), a dijelom nakon potrage za vlastitim (leksičko)semantičkim rješenjem, kao kod leksemâ *gusjenica, gusjeničar, limunada, petlja, računalo, skretanje*. Kod nekih je leksema novo značenje potpuno potisnulo starije i nametnulo se kao prvo, npr. kod leksema *gusjeničar* značenje 'vozilo koje ima gusjenice' prema značenju 'kukac koji se hrani gusjenicama' ili kod leksema *računalo* značenje 'kompjutor' prema značenju 'sprava koja služi kao pomoć u računanju'.

Posve osebujnu i visoko ideologiziranu promjenu značenja doživjeli su parovi leksema *drug/drugarica* i *gospodin/gospođa*. Dok je prvi par postao obvezatan pri oslovljavanju u svekolikoj službenoj pisanoj i govornoj komunikaciji, drugi je par, osim u oslovljavanju uglednih gostiju sa Zapada, u službenoj komunikaciji rabljen ili s neskrivenom ironijom ili kao ideološki i politički diskvalifikativ.

5.5. Posebna su značajka hrvatskoga leksika između god. 1945. i 1990. česte višечlane poluterminologizirane ustaljene veze leksema poput sljedećih:

crni fondovi, demokratski centralizam, dogovorna ekonomija, društvena samozaštita, društveno vlasništvo, klasni neprijatelj, miroljubiva koegzistencija, osnovna organizacija udruženog rada, općenarodna obrana, planska privreda, privredna reforma, radničko samoupravljanje, samoupravna interesna zajednica, samoupravni sporazum, unutrašnje rezerve, unutrašnji neprijatelj, zdrave snage.

Neki su od ovih (polu)naziva, zbog svoje neekonomičnosti, ubrzo skraćeni (v. 2.2.), a neki su pogodovali afirmaciji drugih, ekonomičnijih rješenja. Tako je npr. u standardnome jeziku kolokvijalizam *vikendica* posve potisnuo službeni naziv *kuća za odmor*, dok je nepraktičan službeni naziv *radnik na privremenome radu u inozemstvu* pogodio za zadržavanje germanizma *gastarbajter* (uz kolokvijalno *gastić*). Pokadšto su takve višечlane veze

nametane usprkos postojanju ekonomičnijih (boljih) i već prihvaćenih rješenja, npr. *osobni dohodak* umjesto *plaća*, *privredna organizacija* umjesto *poduzeće*, *obustava rada* umjesto *štrajk*, *društveno-politički radnik* umjesto *političar*.

5.6. Dok bi se za primjere *osobni dohodak* i *privredna organizacija* moglo reći da su motivirani željom za prekidom s prošlim (kapitalističkim) u svemu pa i u nazivlju, kod primjerâ *obustava rada* i *društveno-politički radnik* utemeljno se može reći da je posrijedi jezična mistifikacija koja je po definiciji "svaki onaj postupak u govoru koji dovodi do namjernog ometanja komunikacije na semantičkoj razini, dakle na planu sadržaja, s ciljem da se jedan dio potencijalnih sugovornika djelomično isključi iz komunikacijskog procesa" (Škiljan: 1978, 137–8). Takvi su i sljedeći primjeri: *(trenutne) ekonomske (po)teškoće* umjesto *ekonomska kriza* i *korekcija/korigiranje cijena* umjesto *poskupljenje*.

Posebno važno sredstvo oblikovanja mistificirana jezika u području leksika predstavlja učestalo ponavljanje nekog leksema s ciljem da se značenjski iscrpni ("pohaba"). Tako su nastale značenjski "isprane riječi" (Pavičić: s.a., 12) kojima većina govornika hrvatskoga nije znala pravoga značenja, npr. *biti na liniji*, *skrenuti s linije*.

6.0. Bitna promjena političkih prilika u Republici Hrvatskoj omogućila je od proljeća god. 1990. promjenu službenoga statusa hrvatskoga standardnog jezika. Taj je novi status jezgrovito sažet u prvome stavku 12. članka Ustava Republike Hrvatske: "U Republici Hrvatskoj u službenoj je uporabi hrvatski jezik i latinično pismo."

U novim je prilikama omogućen otvoren razgovor o svim pitanjima u vezi s hrvatskim jezikom, među kojima važno mjesto imaju ona što se tiču hrvatskoga leksika. Unatoč činjenici što su se za riječ o stručnim pitanjima javili mnogi nestručnjaci, koji su s malo argumenata i podosta pretjerivanja umnogome otežali rad jezikoslovcima, što se leksika tiče, kroatisti su svoju pozornost posvetili trima pitanjima.

6.1. Prvo je od njih pitanje mjesta brojnih posuđenica u leksiku hrvatskoga standardnog jezika, o čemu je, uz niz stručnih radova, objavljen i poseban rječnik (Šimundić: 1994). Budući da su

anglizmi zadnjih desetljeća najbrojnija skupina posuđenica, najviše se pozornosti posvećuje upravo njima. Dvije su osnovne vrste bavljenja anglicizmima: njihovo popisivanje s opisom njihove prilagodbe (njihovih prilagodbi) u hrvatskome (v. *Rječnik novih riječi*, 1996) te purističko traganje za odgovarajućim zamjenama za anglicizme.

6.2. Srbizmi u hrvatskome jeziku drugo su važno pitanje. To je pitanje u prvaj polovici devedesetih bilo snažno prisutno u raspravama o hrvatskoj leksičkoj normi. U međudobi, nakon nekoliko razlikovnih rječnika hrvatskoga i srpskog jezika (najopsežniji je Brodnjak: 1991) i nekoliko teoretskih radova (v. npr. Samardžija: 1993–4, 127–129; Peti: 1994; Kačić: 1995) riješena je glavnina toga važnog problema hrvatske standardologije.

6.3. Zbog nepovoljnih vanjskih (izvanjezičnih) razloga, još od vukovskog zaokreta potkraj XIX. stoljeća iznimno velik broj leksema postao dijelom pasivnoga leksika. Zbog toga je od god. 1990. u hrvatskoj jezičnoj praksi zamjetna sklonost prema takvim leksemima. Treći je važan zadatak kroatista u tome razdoblju bio objasniti da svi leksemi nisu u pasivni leksik prešli djelovanjem izvanjezičnih razloga nego da je zastarijevanje leksema prirodan unutarjezični proces. Stoga poraba takvih leksema u suvremenoj komunikaciji samo iznimno može doprinijeti njihovu oživljenju. Tako su oživljeni leksemi *dužnosnik*, *glazba*, *gospodarstvo*, *ozračje*, *promidžba*, *prosvjed*, *skladatelj*, *sustav*, *uljudba*, *veleposlanstvo*, dok su u pasivnome leksiku, s jakom stilskom obilježenosti, ostali leksemi čije oživljavanje nije uspjelo, npr. *bezdvlačan*, *dugočasani*, *putničar*.

6.4. Razlozi navedeni u 6.2., vanjske (sociopolitičke) prilike, pojačana nastojanja oko utvrđivanja leksičke norme hrvatskoga standardnog jezika i napose oblikovanja hrvatskog nazivlja za pojedine novije struke (npr. informatiku) pogodovali su postanku stanovita broja novotvorenica (*jugonostalgija*, *komunjara*, *predočnik*, *suosnik*, *tečajnica*, *tipkovnica*, *srbočetnik*, *velezgoditnjak*...) Samo u jednome nevelikom rječniku ima ih desetak (*časnikovac*, *dopusnica*, *nabojnik*, *osobnica*, *samoslužnica*, *stažbenica*, *vlakovnica*, *zemljišnica*; v. Šamija: 1992). S obzirom na normalizaciju društvenih prilika oko hrvatskoga jezika od god. 1990. može se očekivati da će tu trenutno nešto pojačanu leksičku ponudu hrvat-

ska jezična zajednica svojim (ne)prihvatanjem njenih plodova postupno svesti na pravu (tj. potrebnu) mjeru.

6.5. Leksikologija je u Hrvatskoj postala sveučilišnom disciplinom na prijelazu iz sedamdesetih u osamdesete godine, dok je u nastavni program hrvatskoga jezika u srednjim školama sustavno uključena tek od početka devedesetih. Iz tih su potreba izrasli prvi hrvatski leksikološki udžbenici, sveučilišni (Melvinger: 1989) i srednjoškolski (Samardžija: 1995).

Od god. 1990. zamjetni su pomaci u hrvatskoj jednojezičnoj leksikografiji. Uz jedan objavljeni jednojezičnik (Anić: 1991, 1998) izrađuju se ili se pripremaju i drugi, što će nesumnjivo olakšati i unaprijediti proučavanje hrvatskoga leksika.

Zaključak

Ovako sažetim prikazom, u nedostatku temeljih predradnja, nije moguće prikazati sve mijene što su se zbile u leksiku hrvatskoga standardnoga jezika u polustoljetnome razdoblju, između god. 1945. i 1995. Stoga su odabrane i prikazane samo *glavne promjene* koje će čitatelju, podjednako stranomu i hrvatskomu omogućiti stjecanje *relativno cjelovite* predodžbe o tim mijenama u rečenome razdoblju, dok bi *potpun prikaz* svih tih promjena (i njihovih uzroka), uz brojne predradnje, zahtijevao neusporedivo više napora, vremena i prostora.

LITERATURA

- Anić V., 1991: *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb. Treće, prošireno izdanje: Zagreb, 1998.
- Babić S., 1956: *Tudicama se udaljujemo od svoga naroda*, Jezik V, 92–95.
- Babić S., 1976: *Grape–fruit*, Jezik XIII, 120–122.
- Babić S., 1978: *Hoverkraft – nepotrebna tuđica*, Jezik XXV, 158–159.
- Bragina A. A., 1973: *Neologizmy v ruskom jazyke*, Moskva.
- Bragina A. A., 1978: *Russkoe slovo v jazykah mira*, Moskva.
- Brodnjak V., 1991: *Razlikovni rječnik srpskog i hrvatskog jezika*, Zagreb.
- Brozović D., 1970: *Standardni jezik. Teorija – usporedbe – geneza – povijest – suvremena zbilja*, Zagreb.

- Brozović–Rončević D., Gluhak A., Muhrić–Dimanovski V – Sočanac L. i B.: *Mi-nervin rječnik novih riječi, Rječnik novih riječi*, 1996. Zagreb.
- Bujas Ž., 1957: *Deterdžent ili detergent*, Jezik VI, 58–59.
- Filipović R., 1971: *Kontakti jezika u teoriji i praksi. Prinosi metodici nastave živih stranih jezika*, Zagreb.
- Filipović R., 1986: *Teorija jezika u kontaktu. Uvod u lingvistiku jezičnih dodira*, Zagreb.
- Filipović R., 1990: *Anglicizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku: porijeklo – razvoj – značenje*, Zagreb.
- Finka B., 1980: *Kojeg je roda OUR?*, Jezik XXVIII, 24.
- Frangeš I., 1987: *Povijest hrvatske književnosti*, Zagreb–Ljubljana.
- Franolić B., 1976: *Les mots d'emprunt Français en Croatie*, NEL: Paris.
- Hadrovics L., 1985: *Ungarische Elemente im Serbokroatischen*, Akadémiai Kiadó: Budimpešta.
- Hartig M., 1981: *Sprache und sozialer Wandel*, W. Kohlhammer: Stuttgart.
- Hyrkkänen J., 1973: *Der lexikalische Einfluss des Italienischen auf das Kroatische des 16. Jahrhunderts. Die italienische Lehnwörter im Sprachgebrauch der dalmatinischen Kroaten im Licht der kroatischen Renaissance–Literatur*, Helsinki.
- Hyrkkänen J., 1985: *Avnojski duh u jezičnoj politici*, Jezik XXXIII, 48–55.
- Jonke Lj., 1953: *O upotrebi tuđih riječi*, Jezik, II (1953–54), 1–4.
- Jonke Lj., 1971: *Hrvatski književni jezik 19. i 20. stoljeća*, Zagreb.
- Kačić M., 1995: *Hrvatski i srpski. Zablude i krivotvorine*, Zagreb.
- Klaić B., 1951: *Rječnik stranih riječi, izraza i kratica*, Zagreb. (Također i druga, dijelom znatno dopunjena izdanja.)
- Maretić T., 1982: *Ruske i češke riječi u književnom hrvatskom jeziku*, Rad JAZU, CVIII, 68–98. Zagreb.
- Martinet A., 1982: *Osnova opće lingvistike*, Preveo A. Kovačec. Zagreb.
- Melvinger J., 1989: *Leksikologija* (skripta), Osijek.
- Nyomárkay I., 1984: *Strane riječi u hrvatskosrpskom (srpskohrvatskom) jeziku. Problemi morfološke i sintaktičke adaptacije*, Budimpešta.
- Nyomárkay I., 1989: *Ungarische Vorbilder der kroatischen Spracherneuerung*, Budimpešta.
- Pavičić J., s.a.: *Novogovor. Sociolingvistički ogledi iz svakodnevnog života jezika*, Zagreb.
- Peti M., 1994: *Nerazlikovnost razlika. Načelna razmatranja uz Razlikovni rječnik srpskog i hrvatskog jezika Vladimira Brodnjaka*, Rasprave Zavoda za hrvatski jezik, XX, 245–272. Zagreb.
- Prpić T., 1938: *Rusizmi u jednoj knjizi*, Hrvatski jezik, I, 126–128.
- Rammelmeyer M., 1975: *Die deutsche Lehnübersetzungen im Serbokroatischen. Beiträge zur Lexikologie und Wortbildung*, Wiesbaden.

- Samardžija M., 1974: *O nazivima interesnih zajednica*, Jezik XXI, 127–128.
- Samardžija M., 1990: *O egzotizmima u hrvatskom književnom jeziku*, Jezik, XXXVII, 77–81.
- Samardžija M., 1993: *Hrvatski jezik u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*, Zagreb.
- Samardžija M., 1993–4: *Pregršt novosti iz jezične kroatistike*, Radovi Zavoda za slavensku filologiju, 28–29, 127–129. Zagreb.
- Samardžija M., 1993a: *Jezični purizam u NDH. Savjeti Hrvatskoga državnog ureda za jezik*, Zagreb.
- Samardžija M., 1995: *Leksikologija hrvatskoga jezika*, Zagreb.
- Schippan Th., 1992: *Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache*, Tübingen.
- Schneeweis E., 1960: *Die deutschen Lehnwörter im Serbokroatischen*, Berlin.
- Striedter–Temps H., 1958: *Deutsche Lehnwörter im Serbokroatischen*, Wiesbaden.
- Šamija I. B., 1992: *Razlikovnica hrvatskoga ili srpskog jezika*, Zagreb.
- Šimundić M., 1974: *Marketing i leasing*, Jezik XXI, 122–124.
- Šimundić M., 1994: *Rječnik suvišnih tuđica u hrvatskom jeziku*, Zagreb.
- Škaljić A., 1966: *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Sarajevo.
- Škiljan D., 1978: *Govor realnosti i realnost jezika*, Zagreb.
- Tafra B., 1976: *Promjenljive kratice*, Jezik XXIII.